

مباحث خارج اصول فقہ

استاد معظم

حضرت آیت اللہ حسینے گرگانے مطالعہ العالی

«اجتماع امر و نہی»

شمارہ: ۲۱

اما عبادات مکروهه‌ای که بدل ندارند، برای دفع محذور طلب محال لابدّ از تصرّف در ظاهر یکی از دو خطاب می‌باشد، مثلاً گفته شود که در مقام اقتضاء است نه انشاء، یا حمل نهی بر ارشاد به اتیان مطلوب را به صورتی که خالی از این حزازت باشد، با توجه به تصرّف در امر و یا نهی گفته می‌شود صلاة در حمام صحیح می‌باشد به مناط طلب، نه بنفسه و از باب ملاک، مانند نظیر مزاحمت پیدا کردن امر به اهم با مهم و قائل شدن به اینکه ترتب باطل است، مانند امر به ازاله و صلاة و امر به انقاذ و نهی از غضب.

علی هذا صوم یوم عاشورا مانند صوم سایر ایام می‌باشد در اشتغال به مناط طلب، و با اینکه مناط طلب را دارد حکم به کراهت می‌شود، به این معنا که ترک روزه در روز عاشورا ملازم با عنوان دیگری که ترکش ارجح از انجامش می‌باشد پس نهی از صوم یوم عاشورا ارشاد به مطلوبیت آن عنوان که ترک باشد می‌باشد و یا اینکه ارشاد به مطلوبیت چیز دیگری است که اهم از صوم می‌باشد مثلاً اقامة عزا و یا زیارت رفتن و...

اما جواب تفصیلی: ...

انّ العبادات المکروهة علی ثلاثة أقسام؛ أحدها: ما تعلق به النهی بعنوانه وذاته، ولا بدل له کصوم یوم عاشوراء والنوافل المبتدئة فی بعض الأوقات.

ثانیها: ما تعلق به النهی كذلك ویكون له البدل، كالنهی عن الصلاة فی الحمام.

ثالثها: ما تعلق النهی به لا بذاته، بل بما هو مجامع معه وجوداً أو ملازم له خارجاً، كالصلاة فی مواضع التهمة، بناءً علی کون النهی عنها لأجل اتحادها مع الكون فی مواضعها.

توضیح:

هرگاه امر تعلق بگیرد به طبیعتی و جوباً یا ندباً و دارای افراد عرضی و طولی باشد مکلف به حکم عقل مخیر است در اتیان به افراد عرضی و شرعاً در افراد طولی بحث مربوط به واجب موسّع، مأموریه دارای بدل مثل نماز یومیه و نوافل یومیه در این مکان بیاورد و یا مکان دیگری، و یا در آن اول یا ثانی و هکذا، هر یک از این افراد عرضی یا طولی بدل هستند برای دیگری چه واجب باشند و چه مستحب و تخییر یا عقلی و یا شرعی و تعیین در کار نیست.

اما اگر امر چه وجوبی و چه استحبابی تعلق بگیرد به طبیعتی که دارای افراد نیست، در این صورت اتیان به مأموریه در هر دو صورت (وجوبی - استحبابی) معین است مانند صوم شهر رمضان یا صوم سایر ایام؛ چون روزه هر روز واجب است یا مستحب علی نحو تعیین و هکذا نوافل مبتدئه که دارای وقت خاصی نیستند و عنوانی مخصوص هم ندارند.

نهی در صورت اول و دوم که مرحوم آقای آخوند علیه السلام آوردند مانند صوم یوم عاشوراء که بدل ندارد و یا نوافل مبتدئه و آنی که بدل دارد مانند صلاة در حمام و یا در اماکن مکروهه بطور کلی، تعلق گرفته است به نفس و ذات عبادت همانگونه که آقای آخوند علیه السلام تصریح فرمودند، پس نماز عند طلوع شمس یا غروب آفتاب و یا در حمام مکروه می باشد، در مقابل قسم سوم است که نهی تعلق گرفته به عبادت لکن نه به ذات عبادت، بلکه به عنوانی که متحد می شود با عبادت یا در خارج با عبادت ملازم است سپس منهی عنه در واقع همان امری است که متحد یا ملازم با عبادت است نه اینکه ذات عبادت منهی عنه باشد. مثلاً در باب صلاة در مواضع تهمت، صلاة منهی است بخاطر اینکه متحد یا ملازم است با عنوانی وجوداً یا در خارج ملازم هستند بطوری که مکروه عنوان متحد با صلاة یا ملازم با صلاة است، مانند کون در مواضع تهمت نه خود عبادت، بنابراین صلاة در مواضع تهمت جزو عبادات مکروهه نمی باشد.

چون دلیلی که دلالت بر کراهت آن کند وجود ندارد گرچه عبارت آقای آخوند علیه السلام موهم است بلکه مکروه بودن در مواضع تهمت می باشد، و قبلاً گفتیم که کون ملازم نماز است نه متحد با آن تا کراهت از کون بر نماز سرایت کند.